

L'abordatge de l'assetjament escolar des de la mediació en la Justícia Juvenil de Catalunya

Nidhi Nagdev Nagdev*

Robert Gimeno i Vidal**

El *bullying* és un fenomen social que existeix des de diverses dècades, però no va ser fins als anys 70 quan se li va donar importància i va ser estudiat de manera empírica. Un dels autors més implicats va ser Olweus (2001), qui defineix com a *bullying*: “Un estudiant és assetjat o victimitzat quan està exposat de manera repetitiva a accions negatives per part d'un o més estudiants”. En aquest cas, les accions negatives serien aquelles que realitza una persona que infligeix o intenta infligir a una altra persona de manera intencionada. Així mateix, les formes d'aquestes accions negatives poden ser diverses, incloent tant el contacte físic, verbal o gestual (ganyotes o gestos insultants), com l'exclusió social. Finalment, cal destacar que hi ha un desequilibri de força o poder, de manera que l'estudiant victimitzat té dificultats per defensar-se.

D'altra banda, cal tenir en compte que el *bullying* és un procés de grup en el qual intervenen altres participants que formen part de la classe i/o grup d'iguals. Així mateix, Salmivalli et al. (1996) afegeix, que a part de l'agressor i de la víctima existeixen: els seguidors que participen en el maltractament un cop iniciat, els reforçadors que no són principals exercidors de maltractament però contribueixen de forma passiva (mirades, rialles o animant als agressors), defensors que ajuden i donen suport a la víctima, i aliens com aquells que no participen en el procés grupal.

Judicialització del *bullying*

Tenint en compte la definició de *bullying*, hi ha moments en què el conflicte no es soluciona adequadament en el context escolar, hi ha un sentiment d'injustícia per part de la víctima o les nomenades anteriorment accions negatives arriben a tal gravetat que, s'acudeix a la denúncia per resoldre per via penal aquestes situacions (Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 2007).

A l'octubre de 2005 es va publicar la Instrucció 10/2005 del fiscal general sobre el tractament de l'assetjament escolar des del sistema de Justícia Juvenil en la qual es tipifiquen les conductes del Codi Penal que es podrien incloure sota el concepte de *bullying*: delictes contra la integritat moral i inducció al suïcidi, entre d'altres.

Quan els les accions negatives es poden englobar sota els anteriors conceptes i el menor té entre 14 a 18 anys, el fiscal decideix incoar l'expedient del menor, i també decideix permetre, o no, la mediació com a via alternativa al procediment judicial. En cas afirmatiu, si aquesta mediació arriba a una conciliació o reparació entre el menor i la víctima, hi ha possibilitat de sobreseïment del expedient (art.19 LORMP, 2000) o continuació d'un judici amb sentència ferma.

Programa de mediació: objectiu

La finalitat del programa de mediació, en els casos de *bullying*, és que les parts resolguin el conflicte pel qual han arribat a la institució de la justícia. Es busca que la solució sigui extrajudicial, que regeneri la comunicació entre les parts perquè es desenvolupi una convivència, en l'àmbit escolar i grup d'iguals, en la qual el respecte i la igualtat estiguin presents, a més que el menor agressor pugui reparar i/o reconciliar-se amb el menor víctima i que aquest se senti compensat (Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 2007).

En la mateixa línia, la mediació busca ajudar al menor infractor en el seu procés de maduració, mitjançant el reforç dels seus recursos personals, que el procés li serveixi com a aprenentatge mitjançant la responsabilització de les seves accions, prevenint així una possible reincidència. En canvi, per a la víctima, la mediació pot suposar un espai de reconeixement i legitimació, a més d'enfortir també els seus recursos personals per obtenir seguretat i capacitat de tractar futures situacions (Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 2007).

Procés de mediació

• *Qüestions prèvies*

Cal destacar que, la mediació en el marc de Justícia Juvenil segueix els principis que regeixen qualsevol mediació d'altres àmbits: és voluntària, dóna protagonisme a les parts perquè arribin als acords i es transformi la relació, es busca el benefici mutu, i el mediador és el tercer actor que actua com a conductor del procés. Que les parts siguin les que decideixin sobre els acords fa que hi hagi un compromís de futur per millorar la convivència escolar i entre el grup d'iguals (Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 2007).

Quan el fiscal accepta la mediació en un determinat cas, l'equip de mediació fa una avaluació i té en compte, diversos factors en relació al menor imputat. Aquests factors inclouen que el menor accepti la seva responsabilitat en relació als fets, que mostri la seva voluntat per participar en la mediació i solucionar el conflicte, i finalment, que també tingui la capacitat de reparar a la víctima i que les seves mancances no ho impedeixin (Gimeno i Soler, 1998).

És important tenir en compte que molts dels conflictes que arriben al Programa de Mediació de Justícia Juvenil ja no estan vigents perquè ja s'han tractat prèviament en el centre educatiu o perquè els pares han pres alguna decisió respecte a la problemàtica, de manera que el conflicte pot ser viscut d'una manera totalment diferent pels menors (Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 2007). Per això, es pot observar que l'actitud de les víctimes menors d'edat, pot variar en funció dels efectes psíquics que tingui la seva victimització, sent essencial preparar la víctima de manera adequada perquè pugui afrontar una mediació i fer-li veure que una conciliació pot suposar una cosa positiva per a ella i li permetrà recuperar la confiança en ella mateixa (Funes, 1994).

Finalment, l'abordatge de la mediació ha d'incloure coordinacions amb altres professionals que han estat tractant el tema, així com psicòlegs, professors i altres tipus de personal educatiu per tenir una àmplia visió del conflicte: com s'ha viscut el conflicte a l'escola, posicionament de les famílies, situació actual de la víctima, possibles autors i implicació d'altres menors, entre d'altres. Aquesta coordinació permet saber si cal una intervenció complementària i evitar una victimització secundària del menor per reviuire el mateix procés amb diferents professionals (Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 2007).

• *Procés de mediació*

En la primera fase de la mediació, el mediador es posa contacte amb la víctima i l'infractor, presenta el programa i les seves característiques i posteriorment té una entrevista individual amb cada un d'ells (Gimeno i Soler, 1998).

En donar-se aquest procés de mediació en l'àmbit penal, és imprescindible recordar al menor infractor que la situació ha traspassat la barrera escolar i que s'està tractant aquest conflicte des de l'àmbit judicial. La víctima també ha d'estar informada sobre la seva condició i altres vies de solució. Ambdues parts deuen saber que s'ha d'arribar a un final, ja sigui de manera extrajudicial mitjançant la mediació, o judicialment, mitjançant judici. Aquest aclariment de la situació permet que les parts siguin conscients i es facin responsables del seu propi procés (Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 2007).

En l'entrevista inicial amb el menor implicat s'intenten explorar diverses dimensions del conflicte, per tal d'adequar la intervenció (Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 2007):

- Els factors personals que han influït en el comportament en qüestió: la tipologia de l'agressió (física, psicològica i/o exclusió social), el rol que ha tingut en les accions (si és reactiu o és perquè tenia algun objectiu darrere de l'agressió) i si es van portar a terme les accions individualment o en grup.
- Conèixer els antecedents per si hi ha situacions semblants en la història familiar i escolar, amb l'objectiu d'entendre les causes del comportament.
- La seva opinió respecte a la intervenció i posicionament dels pares i del centre educatiu, per veure si això afecta a la seva actitud.
- En la mateixa línia, en la primera entrevista amb la víctima s'exploraran altres factors per tal de poder ajudar-la a afrontar el procés i que li resulti beneficiós (Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 2007):
- Investigar aquells factors que han pogut ajudar a l'assetjament i el seu propi perfil, diferenciant entre: el clàssic (persones insegures, amb baixa autoestima i sense grup d'iguals), el provocatiu (la seva actitud provoca ira en els companys) o aquells en els quals les diferències les creen altres (per raça, color de pell, aparença física, entre d'altres).

- La recerca de possibles antecedents de situacions similars a la història familiar i escolar, per poder replantejar-se la situació.
- La seva opinió respecte a la resposta que s'ha donat des dels pares i el centre escolar. També explorar l'actitud conjunta que tenen els pares i menor víctima sobre la resposta donada des del centre escolar, i veure així la satisfacció en relació a anteriors intervencions.

A la segona fase, amb prèvia aprovació de les dues parts, es fa una trobada entre els dos, que poden produir-se en diverses sessions. Primer es comença establint les normes del procés, en segon lloc es tracta el problema i els efectes que ha tingut per a cadascuna de les parts, perquè, en últim lloc, s'arribi a la recerca de solucions conjuntes (Gimeno i Soler, 1998).

Conclusions

L'existència d'una via alternativa i extrajudicial, com la mediació, permet una intervenció individual i educativa que és beneficiosa per a ambdues parts (menor infractor i menor víctima), tenint en compte que els períodes d'edat en els quals es troben són etapes vitals plenes d'aprenentatges i on es forgen moltes bases.

Aquesta intervenció educativa, en el cas del menor imputat, es produeix en el procés de responsabilització, ja que quan un individu es fa càrrec de les seves accions, permet que pugui reflexionar sobre els seus efectes, empatitzar amb la víctima, pensar en maneres de reparar-la, a més d'evitar la reincidència. Alhora, aquest procés permet a la víctima aprendre com recobrar la seva pròpia seguretat i rescatar recursos personals per fer front a situacions similars en un futur, a més de aportar-li un espai de legitimació i reconeixement.

Tot i així, tenint en compte la naturalesa de l'assetjament escolar, l'ideal seria que aquesta problemàtica es pogués resoldre en el mateix centre escolar, sense haver de recórrer al sistema jurídic (Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 2007) ja que, en el cas de la mediació penal, no es poden incloure aquells actors que no participen activament en l'il·lícit penal, és a dir, com serien els reforçadors i seguidors de l'agressor, així com els que donen suport a la víctima. Per aquest motiu, és necessària, juntament amb la mediació penal, la intervenció integral des de l'escola amb cada un dels actors del procés grupal usant la mediació escolar o altres tècniques com el *conferencing* o cercles que permeten la participació d'altres actors a part de víctima i agressor (Albertí, 2015), amb l'objectiu de treballar el procés grupal que suposa el *bullying*.

Referències bibliogràfiques

Albertí, M. (2015). *CAP A UNA ESCOLA JUSTA: la Incorporació de la justícia restaurativa en l'Àmbit escolar* (Tesi doctoral). Recuperat de: <https://www.tdx.cat/handle/10803/362361>

- Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (2007). *DEBAT A BAT: L'Assetjament escolar i la justícia juvenil*. Recuperat de: http://cejfe.gencat.cat/web/.content/home/publicacions/debat/debat_bat_assetjament_escolar.pdf
- Funes, J. (1994). *Mediació i justícia juvenil*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.
- Gimeno, R. & Soler, C (1998). Els programes de mediació i Reparació a l'Àmbit de la justícia juvenil. Temps d'educació. *Revista de la Divisió de Ciències de l'Educació. Universitat de Barcelona*. Setembre de 1998. N° 19.
- Instrucció 10/2005 Sobre el tractament de l'assetjament escolar des del sistema de justícia juvenil. Fiscal General de l'Estat.
- Llei Orgànica 5/2000, de 12 de gener, reguladora de la responsabilitat penal de menors, Boletín Oficial del Estado, 3 § 641 (2000).
- Olweus, D. (2001). *Acoso escolar, "bullying", en las escuelas: hechos e intervenciones*. Centre d'investigació per a la Promoció de la Salut, Universitat de Bergen, Noruega. Disponible a: https://www.researchgate.net/publication/253157856_ACOSO_ESCOLARBULLYING_EN_LAS_ESCUELAS_HECHOS_E_INTERVENCIONES
- Salmivalli, C., Lagerspetz, K., Björkqvist, K., Österman, K., & Kaukiainen, A. (1996). Bullying as a group process: Participant roles and their relations to social status within the group. *Aggressive Behavior*, 22 (1), 1-15. [http://dx.doi.org/10.1002/\(SICI\)1098-2337\(1996\)22:1<1::AID-AB1>3.0.CO;2-T](http://dx.doi.org/10.1002/(SICI)1098-2337(1996)22:1<1::AID-AB1>3.0.CO;2-T)

* Nidhi Nagdev Nagdev, graduada en Criminologia a la Universitat Autònoma de Barcelona, estudiant del Màster de Mediació: Especialitat en Mediació Familiar i en Mediació en els Àmbits del Dret Privat de la Universitat Autònoma de Barcelona, autora.

** Robert Gimeno i Vidal, mentor.